Downloaded from UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA)
http://hdl.handle.net/11245/2.73782

File ID	uvapub:73782
Filename	Samenvatting (summary in Dutch)
Version	unknown

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	PhD thesis
Title	Relationships between teachers and disruptive children in kindergarten : an exploration of different methods and perspectives, and the possibility of change
Author	J.L. Spilt
Faculty	FMG: Research Institute Child Development and Education (CDE)
Year	2010

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:
http://hdl.handle.net/11245/1.330667

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (http://dare.uva.nl)
(pagedate: 2014-08-18)

Samenvatting (summary in Dutch)

Geïnspireerd door sociaal-ecologische ontwikkelingsmodellen zijn wetenschappers de school in toenemende mate gaan beschouwen als een sociale omgeving. Leren en ontwikkelen wordt daarmee steeds meer gezien als een proces dat is ingebed in die sociale omgeving (Bronfenbrenner, 1977). Vooral van proximale factoren, zoals de dyadische processen die plaatsvinden binnen een interpersoonlijke relatie, wordt gedacht dat deze van invloed zijn op de schoolse aanpassing en ontwikkeling van kinderen (Pianta & Stuhlman, 2004). Op basis van de gehechtheidsbenadering wordt beargumenteerd dat leraren kinderen een veilige basis verschaffen die van belang is voor hun schools functioneren (Pianta, 1992). Vanuit deze veilige basis zijn kinderen in staat nieuwe situaties te verkennen en durven zij uitdagingen aan op zowel sociaal als cognitief gebied. Omgekeerd zullen negatieve relaties gevoelens van emotionele onveiligheid en stress oproepen die de psychologische bronnen en energie die kinderen kunnen aanwenden voor leeractiviteiten beperken. Vooral externaliserend probleemgedrag van kinderen lijkt de ontwikkeling van een gunstige leraar-leerlingrelatie te belemmeren.

Het primaire doel van dit proefschrift was het vergroten van de kennis over interpersoonlijke relaties tussen leerkrachten en kleuters met externaliserend gedrag in reguliere kleuterklassen. Leraren rapporteren over het algemeen verhoogde niveaus van conflict in relaties met gedragsmoeilijke kinderen (Doumen et al., 2008; Ladd & Burgess, 1999). Belangrijk is dat daarnaast gevonden wordt dat een gunstige relatie juist een bescherming kan vormen tegen de ontwikkeling van zorgwekkend probleemgedrag bij risicoleerlingen met aanpassingsproblemen (Ladd & Burgess, 2001; Meehan, Hughes, & Cavell, 2003; Silver, Measelle, Armstrong, & Essex, 2005). Hoewel onderzoekers vrij veel aandacht hebben besteed aan interpersoonlijke relaties tussen leraren en gedragsmoeilijke kinderen, zijn er toch verscheidene hiaten in de kennis over dit onderwerp. In dit proefschrift werden vier vraagstukken behandeld. Deze werden geïntroduceerd in *Hoofdstuk 1*.

Ten eerste is maar een beperkt aantal studies expliciet gericht op fysieke agressie bij jonge leerlingen, terwijl vooral de meer serieuze vormen van

antisociaal gedrag, zoals fysieke agressie, verband lijken te houden met ongunstige leraar-leerlingrelaties. Onderzoekers hebben herhaaldelijk opgemerkt dat fysieke agressie in deze leeftijdsgroep vaak wordt verward met andere vormen van antisociaal gedrag (Broidy et al., 2003; Joussemet et al., 2008; Tremblay, 2000). Bovendien is het onderscheid tussen fysieke agressie en niet-agressieve vormen van antisociaal gedrag, hoewel breed geaccepteerd, niet empirisch getoetst in steekproeven met alleen jonge kinderen. Deze kwesties kwamen aan de orde in *Hoofdstuk 2* en *Hoofdstuk 3*. Factor analytisch onderzoek en een multi-trait multi-method studie verschaften empirisch bewijs voor het onderscheid tussen fysieke agressie en niet-agressieve vormen van antisociaal gedrag bij kleuters. De onderzoeksresultaten bevestigden dat een subset van items van de Preschool Behavior Questionnaire (PBQ; Behar, 1977; Thijs, Koomen, De Jong, Van der Leij, & Van Leeuwen, 2004) gebruikt kan worden als een valide screeningsvragenlijst voor het verkrijgen van leraaroordelen over fysieke agressie bij jonge kinderen.

Ten tweede is onderzoek naar leraar-leerlingrelaties grotendeels beperkt gebleven tot zelfrapportage door leraren. Dit geldt vooral voor onderzoek in de lagere klassen van het basisonderwijs. Weinig studies hebben de eigen waarneming van jonge kinderen onderzocht en er is weinig bekend over hoe relatiepercepties van kleuters gerelateerd zijn aan gedragsproblematiek zoals fysieke agressie. Bovendien bestaan er nog geen goed gevalideerde instrumenten voor het meten van relatiepercepties bij kleuters. Daarom werd in *Hoofdstuk 4* een evaluatiestudie gepresenteerd waarin de psychometrische kwaliteiten van twee instrumenten voor jonge kinderen werd onderzocht: de Young Children's Appraisals of Teacher Support (Y-CATS; Mantzicopoulos & Neuharth-Pritchett, 2003) en de Kleuter-Leerkracht Interactie Computer test (KLIC; Van Dijk, De Graaff, Knotter, & Koster, 2006). Beide instrumenten zijn expliciet ontworpen om de percepties van jonge kinderen van leraar-leerlingrelaties te meten, maar daarbij worden verschillende methoden gehanteerd. Met de Y-CATS beoordelen kinderen stellingen over hun leraar volgens een dichotoom antwoordformat. Met de KLIC evalueren kinderen foto's van leraar-kind interacties volgens een tweetraps antwoordprocedure waarmee een 4-puntsschaal wordt verkregen. De KLIC bleek in hoge mate betrouwbaar, maar meer onderzoek is nodig om de

validiteit vast te stellen. Meer ondersteuning werd gevonden voor de validiteit van de Y-CATS. De subschalen Warmte en Conflict van de Y-CATS werden voldoende valide en betrouwbaar bevonden voor onderzoeksdoeleinden. In overeenstemming met onderzoek gebaseerd op de gehechtheidstheorie werd gevonden dat kinderen seksetypisch probleemgedrag laten zien wanneer ze een weinig warme leraar-leerlingrelatie ervaren (Turner, 1991). Meisjes die een weinig warme of afstandelijke relatie ervaren, werden sneller beoordeeld als sociaal teruggetrokken door hun leraar. Jongens met weinig warme relaties toonden daarentegen meer fysieke agressie volgens hun leraar. Tezamen benadrukken deze bevindingen het belang van het onderzoek naar de beleving van jonge kinderen zelf om zo de rol van leraar-leerlingrelaties in gedragsproblemen bij kinderen beter te kunnen begrijpen. Daarnaast laat dit onderzoek zien dat de invloed van leraar-leerlingrelaties op het schools functioneren kan afhangen van het geslacht van het kind.

Het derde vraagstuk dat werd behandeld in dit proefschrift had eveneens betrekking op de beperkingen van het gebruik van leraarvragenlijsten om de kwaliteit van leraar-leerlingrelaties te meten. Gebaseerd op de gehechtheidsbenadering en het concept van interne werkmodellen werd beargumenteerd dat indirecte methoden zoals interviewtechnieken nodig zijn om een meer diepgaand begrip te verwerven van de mentale representaties die leraren vormen van hun relaties met specifieke leerlingen (Maier, Bernier, Perkrun, Zimmermann, & Grossmann, 2004; Pianta, Hamre, & Stuhlman, 2003). Deze kwestie werd behandeld in *Hoofdstuk 5*. In dit hoofdstuk werd een studie gerapporteerd waarbij het Leraar Relatie Interview (LRI; Teacher Relationship Interview, Stuhlman & Pianta, 2002) gebruikt werd om leraarpercepties van hun relatie met gedragsmoeilijke kleuters te onderzoeken in vergelijking met kleuters zonder aanpassingsproblemen. De onderzoeksresultaten ondersteunden de validiteit van het LRI. Middelmatige convergentie werd gevonden tussen het LRI en leraarrapportages verkregen met de Leraar Leerling Relatie Vragenlijst (LLRV/STRS; Koomen, Verschueren, & Pianta, 2007; Pianta, 2001). Verder werd gevonden dat leraren meer boosheid en hulpeloosheid ervaren in hun relaties met gedragsmoeilijke kinderen in vergelijking met gewone kinderen, maar dat zij niet minder positieve gevoelens voor deze kinderen uitten. Er werd geconcludeerd dat het LRI een waardevolle toevoeging vormt op de

veelgebruikte leraarvragenlijsten. Dit semi-gestructureerde interview lijkt vooral geschikt voor het meten van meer impliciete kwaliteiten van leraar-leerlingrelaties zoals emotionele processen en de wijze waarop leraren omgaan met negatieve ervaringen.

Het vierde vraagstuk had betrekking op de herhaalde oproep om interventies te ontwikkelen op een dyadisch niveau, specifiek gericht op leraar-leerlingrelaties (Pianta et al., 2003). Dergelijk interventieonderzoek is nodig om effectieve strategieën te ontdekken om leraren te kunnen ondersteunen in het opbouwen van gunstige relaties met gedragsmoeilijke kinderen. De gehechtheidstheorie werd als uitgangspunt genomen voor het ontwikkelen van het Relatie Focus Reflectie Programma (RFRP). Dit interventieprogramma was gericht op de mentale representaties van leraren en hun reflectief functioneren en niet in de eerste plaats op het veranderen van *gedrag* (Pianta, 1999; Slade, 2006). De relatieve effectiviteit van het RFRP werd geëvalueerd in vergelijking met een interventie die gericht was op het veranderen van leraargedrag in dyadische interacties met leerlingen. Dit werd gedaan in een gerandomiseerd en vergelijkend experimenteel onderzoek. De onderzoeksresultaten, gepresenteerd in *Hoofdstuk 6*, boden ondersteuning voor de relatieve effectiviteit van het RFRP bij een steekproef kleuters met bovengemiddeld externaliserend gedrag. Het RFRP beïnvloedde de beoordelingen van leraren van hun relaties en pedagogische handelswijzen ten opzichte van deze kinderen, alsook hun geobserveerde responsiviteit ten aanzien van de sociaal-emotionele en cognitieve behoeften van de kinderen.

In *hoofdstuk 7* werden de resultaten van de verschillende studies integraal besproken en bediscussieerd. Nieuwe inzichten in de relaties tussen leraren en gedragsmoeilijke kinderen werden belicht. Er werd geconcludeerd dat emoties een wezenlijke rol spelen voor leraren in hun relaties met kleuters. We opperden dat de gevoelens van boosheid en hulpeloosheid in relaties met gedragsmoeilijke leerlingen beschouwd kunnen worden als uitingen van frustratie en onzekerheid bij leraren over hun pogingen om tegemoet te komen aan de individuele behoeften van deze leerlingen. Het is belangrijk dat leraren zich bewust zijn van dergelijke negatieve emoties. Ons onderzoek liet zien dat diepgaande reflectie van leraren op hun interpersoonlijke en emotionele ervaringen met specifieke gedragsmoeilijke kinderen bevorderd kan worden door hen te helpen hun

relationele ervaringen te beschrijven en te benoemen en leraren als het ware een spiegel voor te houden (Pianta, 1999). De resultaten wezen uit dat de relatiepercepties van leraren en hun sensitiviteit ten opzichte van specifieke leerlingen op deze wijze positief beïnvloed konden worden. Ook de gevoelens van kinderen zelf over de relatie met hun leraar bleken samen te hangen met probleemgedrag in de klas. Vooral fysieke agressie bij jongens bleek gerelateerd aan kindrapportages van weinig warmte en vertrouwelijkheid in de relatie met de leraar. Hoewel de opzet van het onderzoek het niet mogelijk maakt om causale verbanden te leggen, is het belangrijk om te onderkennen dat onaangepast gedrag van kinderen (mede) veroorzaakt kan worden door gevoelens van onveiligheid in de relatie met hun leerkracht. Andere punten die belicht werden in *Hoofdstuk 7* waren het belang van de vorderingen die gemaakt werden in instrumentontwikkeling; praktische implicaties met betrekking tot lesgeven, leerkrachtbegeleiding en consultatie; en kanttekeningen bij de verschillende studies. De discussie werd afgesloten met suggesties voor vervolgonderzoek.

Samenvattend verschafte dit promotieonderzoek nieuwe inzichten in de aard van de interpersoonlijke relatie tussen leraren en gedragsmoeilijke kleuters door gebruik te maken van verschillende onderzoeksmethoden en gezichtspunten op de relatie. Daarnaast werd ondersteuning gevonden voor de aanname dat het aanzetten tot zelfreflectie op de relatie met een specifieke leerling leraren kan helpen bij het opbouwen van positieve relaties met gedragsmoeilijke kinderen.